

PODELA ODGOVORNOSTI IZMEĐU UČESNIKA U ODRŽIVOM TURIZMU

Marija Kostić*, Melita Jovanović Tončev

Univerzitet Singidunum, Danijelova 32, Beograd, Srbija

Apstrakt:

Koncept održivog turizma pojavio se početkom devedesetih godina 20. veka kao odgovor na narušenu ravnotežu između kontinuiranog rasta broja učesnika u turizmu i neophodnosti očuvanja životne sredine, koja predstavlja najznačajniji resurs za njegov dalji razvoj. Značaj holističkog pristupa održivom razvoju uslovio je da sve zainteresovane strane, kako na strani ponude, tako i na strani tražnje, preuzmu na sebe odgovarajuće uloge i odgovornosti u svrhu očuvanja ekosistema za buduće generacije. Ovaj rad ima za cilj da predstavi međunarodno pravni okvir, pre svega Agende 21, koji omogućava implementaciju održivog razvoja, kao i podele odgovornosti između najznačajnijih učesnika na turističkom tržištu. Cilj rada jeste da se kroz analizu prava i odgovornosti svakog subjekta na turističkom tržištu ukaže na značaj sinergetskog delovanja svih zainteresovanih strana zarad očuvanja prirodnih resursa i ostvarenja dobiti za lokalno stanovništvo.

Ključne reči:

održivi turizam,
prava i obaveze,
Agenda 21.

1. UVOD

Shvatajući uticaj ubrzanog razvoja turizma na prirodnu sredinu, a samim tim i na opstanak ljudskog društva, države članice Ujedinjenih Nacija su 1992. godine u Rio de Žaneiru na globalnom Samitu usvojile Agendu 21 i promovisale nužnost zaštite prirodnog okruženja, privrednog razvoja i borbe protiv siromaštva na održiv način. Sledeći načela usvojena na pomenutom Samitu, danas možemo reći da svi učesnici u razvoju turizma - nacionalna, regionalna i lokalna uprava, preduzeća, poslovna udruženja, zaposleni u ovom sektoru, nevladine organizacije i ostali subjekti involvirani u turističku privredu, kao i lokalne zajednice, mediji i sami turisti, imaju različite, ali međuzavisne odgovornosti u razvoju turizma i da će formulacije njihovih pojedinačnih prava i obaveza doprineti ostvarenju ovog cilja.

2. MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR ODRŽIVOG TURIZMA

Održivi turizam je turizam koji minimalno negativno utiče na prirodno okruženje i lokalnu kulturu uz intenzivan doprinos porastu standarda lokalnog stanovništva i konstantno generisanje novih radnih mesta za domicilnu populaciju. Mnogi subjekti koji učestvuju na turističkom tržištu su pokušali da definišu održivi turizam. Svetska turistička organizacija smatra da je održivi turizam "turizam koji u

potpunosti uzima u obzir svoje sadašnje i buduće ekonomske, društvene i ekološke uticaje, ispunjavajući potrebe posetilaca, (turističke) industrije, životne sredine i domaćih zajednica" (UNWTO, 2005).

Prema tome, odgovarajuća ravnoteža mora biti uspostavljena između te tri dimenzije kako bi se garantovala dugoročna održivost razvoja turizma.

Shodno prethodnoj definiciji, održivi turizam bi trebalo da:

- ♦ optimalizuje korišćenje prirodnih resursa koji predstavljaju ključni element razvoja turizma, održavajući bitne ekološke procese i pomažući očuvanju prirodnog nasleđa i biodiverziteta,
- ♦ poštuje socio-kulturnu autentičnost zajednica domaćina, štiti njihovo izgrađeno i savremeno kulturno nasleđe i tradicionalne vrednosti i doprinosi razumevanju i toleranciji između kultura,
- ♦ obezbeđuje održivo dugoročno poslovanje stvarajući društveno- ekonomske koristi, koje se pravedno raspodeljuju na sve interesne grupe, uključujući stabilno zaposlenje, mogućnosti za sticanje prihoda i socijalno staranje za zajednice domaćina, kao i doprinoseći smanjenju siromaštva,
- ♦ održi visok nivo zadovoljstva turista i omogući im sticanje jedinstvenog iskustva, razvijajući njihovu svest o pitanjima održivosti i promovisanju održivog turizma (Weaver, 2006).

* mkostic@singidunum.ac.rs

Drugim rečima, održivi turizam bi trebalo da doprinese razvoju turističke privrede uz uspostavljanje balansa između napretka za lokalno stanovništvo i ostvarivanja ciljeva, misije i vizije turističkih kompanija uz zadovoljavanje tražnje savremenih turista. Održivi turizam je koncept koji nije niti imaginaran, niti politički usmeren. Uslovljen je dejstvom zakona prirodnih sila i neophodnosti opstanka planete. "On odražava harmonizaciju potreba ekonomskog razvoja i neophodnosti zaštite životne sredine. Vođen je idejom o očuvanju dovoljne količine prirodnih resursa, što bi omogućilo budućim generacijama da žive i zadovoljavaju sopstvene potrebe." (Kostić *et al.*, 2014)

Kako ne bi došlo do ispunjenja predikcije H. Lefebvre-a o tome da "turizam, razvijajući se, sam sebe uništava", (Popesku, 2011) bilo je neophodno na globalnom nivou usvojiti odrednice koje bi regulisale razrešavanje protivurečnosti u razvoju turizma u budućnosti zbog povećanog broja učesnika kako na strani ponude, tako i na strani tražnje njihovog uticaja na životnu sredinu i prirodne resurse. Održivi razvoj je koncept razvoja za 21. vek, koji je definisan još 1987. godine od strane Svetske komisije o životnoj sredini i razvoju (Brundland komisija) u vidu dokumenta pod nazivom "Naša zajednička budućnost". Prema ovom izveštaju, održivi razvoj predstavlja "razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnje generacije bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje sopstvene potrebe".

Međunarodni dokumenti koji regulišu pitanja održivog turizma su sledeći: Povelja o održivom turizmu iz 1995. godine, Berlinska deklaracija o održivom turizmu iz 1997. godine, Opšti etički kodeks u turizmu iz 1999. godine, Deklaracija o o turizmu i klimatskim promenama iz 2003. godine (Đerba) i iz 2007. godine (Davos).

Preciznije definisanje odrednica je izvršeno članom 43 poglavlja IV Agende 21 usvojeno na Zemaljskom Samitu 1992. godine u Rio de Ženeiru. U pomenutom članu se ističe da je osnovni zadatak "promovisanje održivog razvoja turizma, uključujući ne-razaranja i eko-turizam, ... u cilju povećanja koristi od turističkih resursa za stanovništvo lokalne zajednice, kao i održavanje kulturnih i prirodnih integriteta zajednica domaćina i unapređenje zaštite ekološki osetljivog područja i prirodne baštine; promovisanje održivog razvoja turizma i izgradnju kapaciteta kako bi se doprinelo jačanju seoskih i lokalnih zajednica" (European Commission, 2015).

Navedenom Agendom je usvojen program akcija i mera kako bi se postiglo očuvanje ekološke ravnoteže i uspostavio sistem upravljanja, tehnika metoda i postupaka koji bi vodili razvoju održivog turizma. Agenda 21 za turističku privredu ukazuje na 12 ciljeva održivog turizma (Županović, 2014):

- ♦ Osnažiti ekonomske mogućnosti i osigurati kompetitivnost turističke destinacije i preduzeća turističke privrede na duži vremenski rok;
- ♦ Lokalni prosperitet – osigurati maksimalan doprinos turizma ekonomskom prosperitetu lokalne zajednice;
- ♦ Kvalitetno zaposlenje – povećati broj poslova u turizmu i poslova podržanih turizmom, kao i podići njihov kvalitet na viši nivo;
- ♦ Socijalna jednakost – sprovesti široko rasprostranjenju i poštenu distribuciju ekonomskih i socijalnih dobiti od turizma u lokalnoj zajednici;

- ♦ Zadovoljstvo turista – kod posetilaca stvoriti osećaj zadovoljstva, ispunjenosti i bezbednosti, kao i učiniti turizam dostupan svima bez ikakve diskriminacije;
- ♦ Lokalna kontrola – raditi na uključivanju i davanju nadležnosti lokalnim zajednicama u planiranju, odlučivanju i upravljanju u razvoju turizma, uz konsultaciju sa ključnim sektorskim akterima;
- ♦ Dobrobit lokalne zajednice – doprineti održavanju i jačanju kvaliteta življenja lokalnog stanovništva, uz izbegavanje svake forme socijalne degradacije ili eksploatacije;
- ♦ Kulturna raznolikost – poštovati i pružiti podršku kulturnom nasleđu, autentičnoj kulturi, tradiciji i specifičnostima lokalne zajednice;
- ♦ Prostorni integritet – očuvati i unaprediti kvalitet predela, ruralnog i urbanog;
- ♦ Biološki diverzitet – podržati zaštitu očuvane prirode, staništa i vrsta i doprineti minimiziranju šteta prouzrokovanih turizmom;
- ♦ Resursna efikasnost – minimizirati korišćenje ograničenih i neobnovljivih resursa za razvoj i funkcionisanje turističkih kapaciteta i usluga;
- ♦ Očuvanje životne sredine – minimizirati zagađenje vazduha, zemljišta, vode i produkciju otpada od strane preduzeća turističke privrede i turista.

Svetska turistička organizacija, Svetski savet za turizam i trgovinu i Zemaljski savet su 1996. godine usvojili Agendu 21 za turističku privredu koja predstavlja dokument za implementaciju ciljeva Agende 21. Značaj ostvarivanja usvojenih ciljeva biva široko shvaćen od strane DMO, kao i organa upravljanja na svim nivoima, tako da većina svetski poznatih destinacija nastoji da sledi principe održivog turizma uz istovremeno poboljšanje sopstvenog položaja i povećanje tržišnog učešća na svetskom nivou.

3. PODELA ODGOVORNOSTI IZMEĐU UČESNIKA ODRŽIVOG TURIZMA

Osnovni učesnici (interesne grupe) u održivom razvoju turizma su: turisti, javni sektor (organi vlasti na raznim nivoima), turistička privreda, lokalna zajednica, nevladin sektor, eksperti, mediji i grupe za pritisak (Popesku, 2011). Svaka od navedenih grupa je veoma heterogena i sastoji se od mnoštva podgrupa koje karakterišu specifični pojedinačni interesi. Kako bi bio ostvaren održivi razvoj određene turističke destinacije, neophodno je da svi zainteresovani stekholderi funkcionišu sinhronizovano vođeni idejom ostvarenja ekonomskog rasta uz povećanje standarda domaćinskog stanovništva, očuvanje prirodnih resursa, kulture, tradicije i običaja svojstvene određenim lokalnim zajednicama.

Najznačajniju ulogu u primeni koncepta održivog turizma ima vlada sa ministarstvima nadležnim za turizam, transport, životnu sredinu, prostorno planiranje, trgovinu, vodoprivredu i druge sektore (Maksin *et al.*, 2010). Za izradu planova i implementaciju istih zadužene su nacionalne turističke organizacija i one imaju savetodavnu ulogu u odnosu na vladu. Kako je neophodno uspostaviti saradnju između privatnog i javnog sektora, uloga značajnijih udruženja turističke privrede je u tom segmentu veoma važna.

Tabela 1. Podela odgovornosti između učesnika u održivom turizmu.

Nivo organizovanosti	Odgovornost
Vlada	- Usvajanje i implementacija međunarodno priznatih pravnih okvira u oblasti održivog turizma; - Promocija kooperacije i koordinacije na svim nivoima; - Kreiranje prikladnih institucionalnih, pravnih, ekonomskih, društvenih okvira; - Organizacija edukacije i treninga lokalnih organa vlasti.
Destinacijski menadžment	- Marketing destinacije; - Koordinacija svih stejkholdera; - Jačanje javno-privatnog partnerstva.
Preduzeća turističke privrede	- Smanjenje otpada; - Štednja i upravljanje energijom; - Upravljanje resursima čiste vode; - Upravljanje otpadnim vodama; - Opasne materije, - Transport; - Planiranje i upravljanje korišćenjem prostora; - Projektovanje za održivi razvoj; - Uključivanje zaposlenih, potrošača i lokalnog stanovništva u proces odlučivanja; - Partnerstvo za održivi razvoj.
Posetioci-turisti	- Prihvatanje neophodnosti samo-edukacije o održivom razvoju sa poštovanjem lokalne vrednosti, prirodne i kulturne baštine, istorijskih običaja; - Poštovanje nacionalnog prava, kulturnih vrednosti, društvenih normi i propisa o zaštiti životne sredine; - Putovati kao turista koji ima svest o nužnosti zaštite životne sredine i kulture datog podneblja; - Odabrati tuoperaora koji je posluje po etičkim i standardima zaštite životne sredine; - Izbegavati upotrebu proizvoda, usluga i transporta koji ugrožavaju lokalnu životnu sredinu, društvo ili kulturu.

Izvor: Prilagođeno za potrebe rada na osnovu: Shkira (2013, str. 93-96); Maksin *et al.* (2010); Liburd & Edwards (2010, str. 36-38)

Sinhronizovano delovanje svih učesnika održivog turizma sa ciljem ostvarivanja ekonomske, socijalne i envajronmentalne održivosti imaće za rezultat ekonomski razvoj po principima društvene pravičnosti uz očuvanje i unapređenje kvaliteta životne sredine.

ZAKLJUČAK

Turizam kao privredna delatnost dostiže fazu zrelosti u 21. veku. Značajna karakteristika te faze je težnja ka očuvanju prirodnih resursa uz društvenu odgovornost svih tržišnih učesnika, kao i poštovanje kulture, istorije, tradicije stanovništva receptivnih zemalja uz povećanje standarda njihovog života. Međunarodne institucije su svojim pravnim okvirima postavile temelje za dalji razvoj turizma na principima održivog razvoja. Na vladama svih država, kao i na različitim nivoima upravljanja, turističkim preduzećima, a i samim putnicima je da usvoje i u praksi implementiraju sve principe navedenih dokumenata, kako bi se povećalo zadovoljstvo turista i istovremeno razvila njihova svesti o nužnosti zaštite i očuvanja životne sredine i kulturne baštine turističke destinacije.

LITERATURA

- European Commission. (2015). *Growth*. Preuzeto 12. juna 2015. sa http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/document.cfm?ctiiondisplay&doc_id=5257&userservice_id=1&request.id=0
- Kostić, M., & Jovanović Tončev, M. (2014). Importance of sustainable tourism. *Uticao interneta na poslovanje u Srbiji i svetu: Međunarodna naučna konferencija Univerziteta Singidunum Sinteza 2014*. doi: 10.15308/SINTEZA-2014-722-725.
- Liburd, J., & Edwards, D. (2010). *Understanding the Sustainable Development*. Oxford: Goodfellow Publishers.
- Maksin, M., Pucar, M., Korać, M., & Miljić, S. (2010). *Manadžment prirodnih i kulturnih resursa u turizmu*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Popesku, J. (2011). *Upravljanje turističkim destinacijama*. Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Shkira, E. (2013). Role of Destination Management Organization in Developing Sustainable Tourism in Korça Region. In E. Shkira, E. Qirici (Eds.), *Экономическая наука и практика: материалы II междунар. науч. конф.* pp. 93-96.

UNWTO. (2005). *Sustainable Development of Tourism*. Madrid: UNWTO.

Weaver, D. (2006). *Sustainable Tourism: Theory and Practise*. Oxford: Butterwort-Heinemann.

Županović, I. (2014). Adaptibilnost menadžmenta turističke destinacije u odnosu na aktuelne tržišne trendove. *FBIM Transactions*, 2 (2), 342-353. doi:10.12709/fbim.02.02.02.33.

DIVISION OF RESPONSIBILITIES AMONG STAKEHOLDERS IN SUSTAINABLE TOURISM

Abstract:

The concept of sustainable tourism emerged in the nineties of the XX century, in response to the disturbed balance between the continuous growth in the number of tourism stakeholders and the necessity of preserving the environment, which is the most important resource for its future development. The importance of assuming the holistic approach to sustainable development has forced all stakeholders to take on the appropriate roles and responsibilities for the purpose of preserving the ecosystem for future generations. This paper aims to present the international legal framework, in particular Agenda 21, which allows for the implementation of sustainable development, as well as the division of responsibilities among the main stakeholders on the tourism market. The principal aim of the paper is to analyze the rights and responsibilities of each entity on the tourism market, thus pointing to the importance of synergistic effect of all stakeholders for the purpose of preserving natural resources and ensuring benefits to the local people. Besides bibliographic research, the results were obtained by surveying the local population.

Key words:

sustainable tourism,
rights and responsibilities,
Agenda 21.